

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף סח

(בעמ' הקודם)

רב כהנא ורב פפא ורב אשי לא אכלי בנכייטא: כלומר לא אכלו פירות משדה שקיבלוה כמשכון על הלוואה ואפילו 'בנכייטא' (- גם במקרה שהמלווה אוכל פירות ומנכה ללווה מהחוב), לפי שזה נראה כריבית.

אמר מר זוטרא מאי טעמא דמאן דאכיל בנכייטא וכו': טעמו של המתיר לאכול בנכייטא לפי שזה דומה ל'שדה אחוזה', דהיינו שדה שירש מאבותיו שקיבלוה כשיהושע חילק את הארץ, אם הקדיש את השדה הרי היא ברשות ההקדש עד היובל, וביובל חוזרת לבעלים, ואם בא מישהו לפדותה מיד ההקדש לפני היובל (כדי לאכול פירות בשנים שנתרו עד היובל) עליו לשלם להקדש סלע ופונדיון לכל שנה לבית זרע חומר שעורים (- כלומר משלם סלע ופונדיון על כל שטח שאפשר לזרע בו כור של שעורים). וכשם שבשדה אחוזה למרות שהוא אוכל הרבה פירות במשך השנה והם שווים יותר מסלע ופונדיון אמרה התורה שהוא פודה את פירות אותה השנה בארבעה זוזים שהם סלע, ואין זה נחשב למעילה בהקדש, מפני שהוא משלם מראש עבור הפירות שיהיו בשנה זו, וכיון שספק האם יהיו בה פירות או לא לכן זו צורת המכירה שמוכרים לו אותה בזול, וכך גם כאן לגבי נכייטא אפילו שהוא מנכה ללווה סכות קטן ביחס לפירות שהוא אוכל אין זה ריבית, לפי שמוזיל לו את המחיר בגלל הספק האם יהיו בה פירות ולא בגלל הלוואה ואין זו ריבית.

ומאן דאסר אמר לך: והאוסר לאכול בנכייטא יאמר לך ששדה אחוזה היא הקדש, והתורה קבעה שע"י פדיון מועט הפירות היא יוצאת לחולין, אבל לגבי נכייטא הרי יש כאן הלוואה, וזה נראה כריבית.

*

אמר רב אשי: אמרו לי זקני העיר 'מתא מחסיא' - סתם משכנתא היא שנה אחת.

הגמ' מבארת:

למאי נפקא מינה: כוונתם שרק אם המלווה אכל פירות שנה אחת אז הלווה יכול לסלקו מהשדה, אבל אינו יכול לסלקו אם לא אכל עדיין שנה אחת, ואפילו במקום שנהגו לסלק.

מאי משכנתא? למה היא נקראת 'משכנתא'? לפי שהמלווה הוא ה'שכן' הקרוב ביותר לשדה. הגמ' מבארת:

למאי נפקא מינה לדינא דבר מצרא: כוונתם שאם הלווה רוצה למכור את השדה הרי עליו למוכרה למלווה (אם הוא רוצה), והוא קודם לכל אדם. [בר מצרא' הוא דין שיוכא לקמן בדף קח ע"א, שאדם המוכר את שדהו ושכינו רוצה לקנותה כיון שיש לו כבר שדה על גבול השדה הזאת, עליו למוכרה לשכינו ולא למישהו אחר, ואם מכרה למישהו אחר הרי שכינו מוציא אותה מידו. הגמ' כאן אומרת שהמלווה קודם אפילו לשכינו].

*

אמר רבא, לית הלכתא לא כטרשי פפונאי, ולא כשטרי מחוזנאי, ולא כחכירי נרשאי: הגמ' מבארת:

- **כטרשי פפונאי:** הכוונה שאין הלכה כטרשי דרב פפא (לעיל סה). שרב פפא היה עושה שיכר, והיה מוכר שיכר בתשרי שאז המחיר של השיכר זול, והקונה היה משלם את הכסף בניסן כפי המחיר שבניסן שאז המחיר יקר. ורב פפא אמר - מותר לי לעשות כן בגלל שאני לא מעוניין למכור עכשיו את השיכר, כי השיכר שלי לא מתקלקל עד ניסן, ואני גם לא צריך עכשיו את הכסף, ולכן אני מעוניין למכור אותו רק בניסן, אלא שאני עושה טובה לקונה שאני מוכר לו אותו עכשיו בהקפה. אבל אין ההלכה כך לפי שאמנם מצד רב פפא אין ריבית אבל מצד הקונים יש ריבית, שמה שהם משלמים ביוקר הוא שכר המתנת מעות.
- **כשטרי מחוזנאי:** השטרות של העיר 'מחוזא'. בני העיר מחוזא היו קונים סחורה ונותנים אותה לסוחרים כדי שימכרו אותה ויחלקו עימם ברווחים, והיו עושים חשבון שכך וכך אנו מעריכים שנרוויח מהסחורה ומוסיפים על זה את הקרן (= שווי הסחורה עצמה לפני הרווח), וכותבים את הכל בשטר שהסוחר חייב לו את הסכות הנ"ל. וההלכה היא שהדבר אסור לפי שיתכן שבסופו של דבר לא יהיה כזה רווח והסוחר ישלם לו כפי הכתוב בשטר, ונמצא שהוא לקח מהסוחר ריבית עבור המתנת מעותיו. (כתכירי נרשאי יבואר בהמשך).

א"ל **מר בר אממר לרב אשי**: אמר מר הבן של אממר לרב אשי: אבא שלי (=) אממר) עושה ככני מחוזא, ואין אצלו את החשש שמא הסוחרים לא ירוויחו כפי הכתוב בשטר והוא (=) אממר) יגבה מהם את הסכום המלא, כיון שאם הסוחרים באים ואומרים לו שלא הרוויחו כפי הכתוב בשטר הוא מאמין להם ולא גובה מהם, וא"כ אין בזה חשש ריבית.

אמר ליה: אמר לו רב אשי, אכן אם אביך קיים בשעת הפירעון אין חשש ריבית כיון שהוא חסיד ומאמין להם, אבל מה יהיה אם הוא ימות והיורשים יגבו את הכל? והרי יהיה בזה ריבית! ולכן אסור.

הוי כשגגה שיוצא מלפני השליט ונח נפשיה דאמימר: כיון שרב אשי הזכיר בדבריו שאמימר ימות היה זה "**כְּשֶׁגָּגָה שְׂיִצָּא מִלְּפָנֵי הַשְּׁלִיט**" (= פסוק בקהלת, והכוונה שאם אדם צדיק אומר משהו הקב"ה מקיים את דבריו, למרות שהוא לא התכוון שאמימר ימות) ואמימר נפטר.

- **כחכירי נרשאי**: בני העיר 'נרש' היו מלווים מעות לעניים ולוקחים את השדות שלהן כמשכון, ואח"כ היו חוזרים ומחכירים להם את השדות תמורת כך וכך כורים לשנה, והיו כותבים 'פלוני הלווה משכן את הקרקע שלו לפלוני המלווה, וחזר וחכר אותה ממנו'. וההלכה היא שאסור לעשות כן, לפי שהמלווה בכלל לא קנה את השדה מהלווה, והוא נוטל מהלווה ריבית קצוצה שהרי הוא לא טורח בה כלל וגם אם היא תינזק הוא לא יפסיד כלום, ובכל זאת הוא מקבל כך וכך כורים בכל שנה עבור ההלוואה, וזה ריבית.

והאידינא דקא כתבי הכי: אבל בזמנינו שבני העיר 'נרש' כותבים בשטר כך - 'קניתי ממנו את השדה והיא שהתה אצלי כמה זמנים ואח"כ הוא חכר אותה ממני', כלומר שהמלווה קנה את השדה מהלווה והיא שהתה אצלו שלוש שנים והמלווה עבד בה ואכל פירות וניכה לו מהחוב עבור זאת, מותר לעשות כן, לפי שזה לא נראה כריבית, משום שהשדה שהתה אצל המלווה שלוש שנים וכולם רואים שהוא קנה אותה מהלווה, ואין הבדל אם הוא עובד בה בעצמו או שהוא מחכיר אותה ללווה שיעבוד בה, וכדי שלא תנעול דלת בפני הלווים (= שירצו להלוות להם) אפשר לעשות כן.

הגמ' דוחה: ולאו מלתא היא: באמת גם אם היא שהתה אצלו שלוש שנים יש בזה ריבית גמורה ואסור, משום שכבודאות הוא מקבל יותר ממה שהלווה לו.

*

👉 **הקדמה להבנת המשנה:** 'עיסקה' היא הסכם שאדם עושה עם חבירו לחלוק עימו ברווחים, כגון ראובן שנותן לשמעון כסף כדי שיעשה בו מסחר וירוויח כסף, ובתמורה לכך הם יחלקו ברווחים. במקרה כזה אם כל האחריות תהיה על שמעון, דהיינו שאם הוא יפסיד כל ההפסד יהיה שלו והוא יצטרך להחזיר לראובן את כל הכסף שנתן לו, הרי שהכסף שראובן נתן לו הוא הלוואה גמורה, ואם הוא יחלוק עימו ברווחים יש בזה ריבית ואסור. ואם כל האחריות תהיה על ראובן, דהיינו שהכסף שנתן לשמעון נחשב רק כפיקדון שהפקיד אצלו, אף אחד לא יסכים לתת כסף לחבירו שיעשה בו מסחר. ולכן אמרו חכמים שכל 'עיסקה' מחצית מהכסף הוא הלוואה והאחריות היא על זה שעושה בו מסחר (- שמעון, וכל הרווח או ההפסד שלו), וחצי ממנו פיקדון והאחריות היא על זה שנתן לו את הכסף (- ראובן, וכל הרווח או ההפסד שלו).

גם לאחר שאמרו חכמים את הנ"ל יש בעיה של ריבית, שהרי זה שעושה מסחר (- שמעון) עושה מסחר עבור ראובן בחצי מהסכום ללא כל תמורה (- בחצי שהוא פיקדון אצלו ולא מרוויח מזה כלום), והוא מוכן לעשות זאת בגלל החצי השני שראובן הלווה לו, וא"כ זו ריבית.

משנה: אין מושיבין חנוני למחצית שכר: לא יתן בעל הבית פירות לחנוני ב'עיסקה', דהיינו שהחנוני ימכור אותם מעט מעט ורק לאחר שימכור את כולם ישלם לו על הפירות ובנוסף יתן לו חצי מהרווחים, לפי שאמרו חכמים שבכל 'עיסקה' חצי מהכסף הוא הלוואה וחצי פיקדון, ונמצא שהחנוני מתעסק בחצי של בעל הבית (שהוא פיקדון אצלו) בשכר החצי של הלוואה, וזה אסור.

ולא יתן מעות ליקח בהן פירות למחצית שכר: וכמו כן לא יתן לחבירו מעות ב'עיסקה' כדי שחבירו יקנה בהם כעת פירות, וימכור אותם רק לאחר שהם יתייקרו, ויתחלקו ביניהם ברווח, לפי שמחצית מהכסף הוא הלוואה וחצי פיקדון, וכנ"ל.

אלא אם כן נותן לו שכרו כפועל: אבל אם בעל הבית נותן לחנוני (או במקרה השני שנותן לחבירו מעות שיקנה פירות) שכר על כך שעשה סחורה בחצי שלו (- של הלוואה) כמו פועל, מותר, לפי שהוא לא מתעסק בחצי של הלוואה בגלל שהלווה לו אלא בגלל שמקבל על זה שכר כפועל.

אין מושיבין תרנגולין למחצה: לא יתן ביצים לחבירו כדי שיושיבם תחת התרנגולת שיגדלו מהם אפרוחים, ושמים כמה שווים הביצים ומחלקים ביניהם את הרווח שהאפרוחים שווים יותר מן הביצים, לפי שחבירו מקבל על עצמו אחריות על חצי מדמי הביצים אם יתקלקלו או אם ימותו האפרוחים, ונמצא שחצי מדמיהם הם הלוואה, והוא מגדל את החצי השני בשכר הלוואה, וזה אסור.

ואין שמיין עגלין וסייחין למחצה: וכן לא יתן לחבירו עגלין וסייחים ויאמר לו שכעת הם שווים כך וכך, תגדל אותם שנתיים ואז הם יהיו שווים יותר ונתחלק ברווחים או בהפסדים אם ימותו, לפי שחצי מהעיסקה היא הלוואה, וכנ"ל.

אלא אם כן נותן לו שכר עמלו ומזונו: ואם בעל הביצים או העגלים נותן שכר עבור מה שטורח לגדלם ואת המזון שנותן להם, אין בזה ריבית, כיון שמקבל שכר עבור עבודתו ולא טורח עבורו בגלל הלוואה.

אבל מקבלין עגלין וסייחין למחצה: אבל מותר לקבל עגלים וסייחים קטנים אם לא נשם את שוויים, שאם ימותו לא ישלם לו כלום ואם יחיו יתחלקו ביניהם ברווחים, לפי שזה שמגדל אותם לא מקבל על עצמו שום אחריות ואין כאן הלוואה, אלא הוא עובד עבור בעל הבית ומקבל שכר.

ומגדלין אותן עד שיהו משולשין: כלומר במקרה שהוא סיכם עם חבירו שיגדל עבורו את העגלים והסייחים, עליו לגדלם עד שיגיעו לשליש גידולם, ואז יתחלקו ברווחים.

וחמור עד שתהא טוענת: ואתון צריך לגדלה עד שתהיה מסוגלת לסחוב משא. [רש"י מבאר שכך היה מנהגם לגדל עגלים וסייחים וחמורים לפני החלוקה].

גמרא: תנא כפועל בטל: מה שאמרה המשנה שצריך לשלם למתעסק בחנות או בפירות את 'שכרו כפועל', כוונתה ל'פועל בטל'. ולכאורה הכוונה כמה כסף אדם מוכן לקבל בשביל לשבת בטל ולא לעשות כלום, ואת זה משלם לו.

קושיא: מאי כפועל בטל: והרי הוא לא יושב בטל אלא טורח ומתעסק עם הסחורה!

תירוץ: אמר אביי: הכוונה שאם הוא היה עובד בעבודה אחרת כגון נגרות או נפחות שהם מלאכות קשות, כמה כסף הוא היה מוכן לקבל בשביל לעזוב את העבודה שלו, ולעבוד בעבודה קלה יותר כמו זו של מכירה בחנות. (וזהו סכום גדול יותר מעובד בחנות, משום שאדם לא מוכן להפסיד עבודה שמכניסה הרבה כסף ולעבור

לעבודה שמכניסה פחות אלא אם כן הוא מקבל יותר מהסכום שמשלמים על העבודה הקלה. ומשנתנו סוברת כדעת רשב"י בברייתא דלהלן. תוס' בעמוד א'.

וצריכא: המשנה היתה צריכה לכתוב גם את המקרה של חנווני, וגם של מתעסק בפירות. משום שאם היה כתוב רק חנווני, היינו חשבים שדוקא לו יספיק לשלם כפועל בטל משום שהוא לא עובד קשה. אבל המתעסק בפירות שיש לו טרחה מרובה לקנות ולמכור אותם, יצטרך לשלם לו יותר. קמ"ל שלא.

ואם היה כתוב רק מתעסק בפירות, היינו חושבים שדוקא שם צריך לתת לו כפועל בטל כי יש לו טרחה מרובה. אבל לחנווני לא יצטרך לתת כסף אלא מספיק שיתן לו לאכול משהו (וכדעת רבי יהודה בברייתא להלן), קמ"ל שצריך לשלם לו כפועל בטל.

תנו רבנן כמה הוא שכרו: לדעת רבי מאיר צריל לשלם לו כסף ואפילו שכר מועט. ולדעת רבי יהודה אין צורך לשלם לו כסף ומספיק שיזמין אותו לאכול איתו דבר מה, וזהו שכרו. ולדעת ר' שמעון בן יוחאי צריך לתת לו שכר מושלם.

תנו רבנן אין שמין לא את העיזים: לדעת תנא קמא לא מוסרים עיזים או רחלים לעיסקה של מחצה רווחים, בלי לשלם על הטרחה והמזונות. ולדעת רבי יוסי ברבי יהודה לא צריך לשלם טרחה ומזונות בגלל שהמתעסק מקבל את החלב של העיזים בשכרו, וכן את הצמר של הרחלים שהוא גוזז אותו, וכן את הצמר שנושר מהם כשהם עוברות במים או בין הקוצים. וכן בתרנגולת הוא מקבל את הביצים.

קושיא: ותנא קמא גיזה וחלב לא ספק לשכר עמלו ומזונו: וכי לדעת תנא קמא החלב והגיזה לא מספיקים לשכר טרחה ומזונות?

תירוץ: בגיזה וחלב כולי עלמא: אם אכן הוא מקבל את הגיזה והחלב, לכולי עלמא מותר. והמחלוקת היא כשהוא מקבל רק את ה'נסיוני' = מי החלב הנשארים לאחר שהחלב נהפך לגבינה, וכן רק את ה'תותר' = הצמר שנושר מהמעבר במים ובקוצים. לדעת תנא קמא אין זה מספיק כי הוא סובר כרבי שמעון שצריך לשלם שכר מושלם, ולדעת רבי יוסי ברבי יהודה זה מספיק משום שהוא סובר כאביו רבי יהודה שאפילו אם רק טבל עימו בציר זהו שכרו.

תנו רבנן משכרת אשה: מותר לאשה להשכיר את התרנגולת שלה שתדגור על הביצים של חברתה, ובתמורה לכך היא תקבל שני אפרוחים שיצאו מהביצים. והיינו שהיא אומרת לה 'תני לי את הביצים ואני אושיב עליהם את התרנגולת ואטרח

להוציא אפרוחים ואקבל שני אפרוחים בשכרי'. והטעם שמותר, משום שזו שכירות, ובעלת התרנגולת לא מקבלת על עצמה אחריות על הביצים, ואם הם יפסדו היא לא תצטרך לשלם עליהם.

אבל אשה שאמרה לחברתה 'התרנגולת שלי והביצים שלך, תביאי את הביצים והתרנגולת שלי תדגור עליהם, ואני ואת נחלוק באפרוחים' לדעת רבי יהודה מותר לעשות זאת, אבל לדעת רבי שמעון אסור בגלל שהיא דברה איתה בלשון 'חלוקה' וזו 'עיסקה', ויש לבעלת התרנגולת אחריות על חצי מהביצים. ואם כן נמצא שחצי מהביצים שינתנו לבעלת הביצים הם פקדון, וחצי מהביצים שינתנו לבעלת התרנגולת זו הלוואה. ואם כן בעלת התרנגולת עובדת ומוציאה את הביצים של הפקדון, בגלל ההלוואה שהיא קבלה, ויש כאן ריבית!

אלא אם כן תיתן בעלת הביצים שכר לבעלת התרנגולת, על העבודה שהיא עובדת בחצי שלה.

קושיא: **ורבי יהודה לא בעי שכר עמלו ומזונו**: וכי רבי יהודה לא מצריך לתת שכר עמלו ומזונו למתעסק בעיסקה, ומדוע הוא מתיר לעשות את העיסקה הזו בלי שבעלת הביצים נותנת שכר לבעלת התרנגולת?

תירוץ: **איכא ביצים מוזרות**: בעלת התרנגולת מקבלת את 'הביצים המוזרות' שנולדות מחימום התרנגולת בלא זכר, והם לא מוציאות אפרוחים. ורבי יהודה לשיטתו שאפילו אם נתן לו דבר מועט בשכרו מספיק (כגון 'שטבל עימו בציר') וכנ"ל. ואילו רבי שמעון שחולק, הולך לשיטתו שצריך לתת לו את שכרו המושלם וכנ"ל.

תנו רבנן מקום שנהגו להעלות שכר כתף: לדעת תנא קמא במקום שנהגו שמי שנותן לחבירו עגלים קטנים או סייחים קטנים לגדל אותם ולחלוק ברווחים, צריך לשלם לו שכר על כך שהוא צריך להכניס ולהוציא אותם על כתפו, אם כן צריך לשלם לו שכר על כך. אבל לדעת רבן שמעון בן גמליאל אם הוא מסר לו את העגלים והסייחים עם האמא שלהם הוא לא צריך להעלות לו שכר אפילו במקום שנהגו להעלות שכר לעגלים וסייחים לבדם, בגלל שכשהם הולכים עם אימותיהם הם נמשכים והולכים אחריה ולא צריך לסחוב אותם על הכתף. (ואילו תנא קמא חולק וסובר שאפילו עם אימותיהם צריך להעלות לו שכר. ומחלוקתם תתבאר בהמשך).

קושיא: **ורשב"ג לא בעי שכר עמלו ומזונו:** הקושיא היא על 'עמלו' (ולא על 'מזונו' כי ודאי רשב"ג מצריך לתת שכר מזונו). משום שהרבה פעמים אפילו כשהם הולכים עם אימותיהם צריך לסחוב אותם על הכתף, ומדוע לא צריך לשלם על כך? (תוסי').

תירוץ: **איכא גללים:** הגללים שלהם הולכים למתעסק, וזה שכרו על העמל. אמנם תנא קמא שחולק סובר שגללים אינם יכולים להיחשב כתשלום, משום שהבעלים מפקיר אותם. ולכן עליו לשלם לו שכר על מה שלפעמים הוא צריך לסחוב אותם על הכתף גם כשהם עם אימותיהם.

אמר רב נחמן: הלכה כרבי יהודה שמספיק לטבול עם המתעסק בציר. והלכה כרבי יוסי ברבי יהודה שמוסר עיזים ורחלים בשכר ה'נסיובי' וה'תותרו' בלבד. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל שהמוסר עגל עם אימו לא צריך להעלות שכר על עמל הסחיבה.